

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr

Hálaadás.

Hál'adásban olvad össze
Sziveinknek érzete,
Istenünkhez száll a lélek
Hálaadó éneke.
Áldva légy jó istenünk,
Reménységünk s mindenünk.
Áldva légy, hogy szent szavadra:
Bő áldásod meg van adva!

Élő hittel áldva áldjuk
Örök Istenségedet,
Egyetlenegy Istenünknek
Ismerünk el tégedet.
Életet te adsz nekünk,
Neked szól dicséretünk.
Hál'adásra hogyha gyűlünk,
Felvidul a lelkünk s szívünk.

Kis madárka csicseregve
Zeng neked dics' éneket,
Kis patak vigan haladva
Mondja a dicséretet.
Szent kezed munkája van
A napnak sugáriban.
Teremtényi földnek, égnek
Téged áldnak és dicsérnek!

Hó fohász kel ajkainkon
S hál'adásnak éneke,
Embereknek mindennél szebb
S dicsőbb célja, élete.
Nyugtót föld ad testének,
De nem hal meg a lélek.
Szent Istenünk, a mig élünk
Téged áldunk és dicsérünk.

Vargyas.

Tarcsafalvi Albert.

Elmélkedés a vallásos nevelésről.

— Iskolai év kezdete alkalmából. —

Olvasóink közül többen fognak emlékezni arra a harcra, a melyet ezelőtt körülbelül harmincz évvel folytatott Dr. Brassai Sámuel Mentovich Ferenczcel, a marosvásárhelyi tanárral. Ez még a tudomány körében folyt, de nem sok idő multán s erre már én is emlékezem, ez előtt mintegy 15 évvel, a német materiálizmus apostola Büchner bekopogtatott hozzánk „Erő és anyag“ czimű népszerű nyelven irt művével, s annak több pótlék füzetével. Mondhatom, hogy a könyv nagyon kapós volt, s kevés tanuló volt, a ki el nem olvasta volna s nagyon sok volt, a kinek meg is zavarta fejét, pedig elméleteit egyik sem tudta figyelemmel kísérni, tételeiből keveset értett meg. Materialista általában sok van, a nélkül hogy a materializmus tudományos rendszerét ismerné.

Talán nem is feltűnő, ha az ifju, kinek még sem ideje, sem módja nem sok volt, hogy az Isten mélységes dolgain elmélkedjék, azt hiteti el magával, hogy ő Isten nélkül is meg tud élni, hiszen ereiben a vér oly gyorsan mozog, mintha soha sem lenne megállása; izmaiban az erő úgy lüktet, hogy azt véli, ha az egész világot nem is, de saját kis világát teljes mértékben eltudja kormányozni önjerején. Környezetében jó részt minden arra irányul, hogy megerősitse hitében. Társadalmi törvény helyesebben *szokás*, hogy az ifju 16—18 éves korában magára bizassék, hogy előre is szokják hozzá az élet küzdelmeihez: ő ezt az előlegezést arra magyarázza, hogy neki már elég ereje van sorsa intézésére. Az állami törvény 24 éves korában nagykorunak nyilvánítja: ő ezt úgy értelmezi, hogy már nem csak maga, hanem mások sorsa intézésére is teljesen meg van érve. Ha ily körülmények között hibát követ el, vagy éppen el is esik, mielőtt a küzdelmet megkezdhetne volna, mi a társadalmat hibáztatjuk; a társadalom a nevelési rendszerre hivatkozik s vajjon nincsen-e igaza? Kétségen kívül van, mert eltekintve attól, hogy a vallásos nevelés, mint felekezeti érdek, ki van küszöbölve a közoktatási rendszerből, az is, mi benne van hagyva t. i. a philosophiai nevelés nem hogy segitené az egészséges idealizmus ápolására, ellenkezőleg, azt tanítja, hogy mindenben a nyers realizmust tartsa valóságnak. A mit mondok nem képzelődés szüleménye. Tessék csak megfigyelni azokat a philosophiai tankönyveket, melyeket gymnasiumaink némelyikében „lélektan“ gyanánt „Physiologiai lélektan“ czim alatt használni kezdetek s állításomat nem fogják tulzásnak

mondani A könyvnek már czime jelzi, hogy a ki megtanulja az nem az emberi lélek, hanem az emberi test működésével fog megismerkedni. A szerző maga bevallja, hogy ethikai fejtegetésekbe nem bocsátkozott, s lélektana ethikai hatását azzal kívánta biztosítani, hogy az idegrendszer psycho-physikai viszonyaira kiváló súlyt helyezett. Szerző szerint „a physiologiai lélektan feladata éppen abban áll, hogy az összehasonlító boncztan (anotomia), meg physiologia tényeire támaszkodva, biztos alapot nyújtson ahoz, hogy a legmagasabb bölcsészeti problémába (a psyche phylogenesisébe) vagyis a lelki tevékenység, törzsfjlődés történetébe bépillantassunk s általa oly magaslatra emelkedhessünk, melyen ama főséges problema végleges megoldása sikerülni fog.“ E szerint a lélek élete és működése megismerésének alapja a boncztan. A boncztan az, mely által oly magaslatra emelkedhetünk, a melyen ama főséges problema végleges megoldása sikerülni fog. Vajjon mi az a főséges problema? Nehéz tisztán kivenni, de az bizonyos, hogy a lelki életről, a lelki tevékenységről van a szó s így hát a boncztan velünk az emberi lélek életét fogja megismertetni. Más szóval ha ezt a lélektant gondosan megtanítjuk gyermekeinknek, azok meg fognak győződni arról, hogy „nincsen erő anyag nélkül, ninanyag erő nélkül.“

Mire vezessék ezek a tanok az ifju elmét, ha nem arra, hogy ne hidje azt, hogy törekvései czélját magán, saját egyéni érdekén kívül kell hogy keresse? Mi természetesebb, mint az, hogy midőn annak a 14—16 éves leány- vagy fiugyermeknek az élettant tanítva, felmutatják, hogy az ő teste nem egyéb, mint egy sereg gondosan összeillesztett anyagrésznek az összege s élete nem egyéb, mint a sziv és illetőleg a vér rendes működése — kérdem, mi természetesebb, mint hogy ő az embert egy néhány csont és husizomnak egy sereg vértekecsnek tekinti. Én nem mondom, hogy ezt a dolgot nem kell megtanítani, de nagyon ajánlom, hogy rendkívüli óvatossággal egy elővigyázattal tanítsuk, mert a tulságosan reális való nagyon könnyen megbotránkozathatja az ifjut önmagában. Én nem képzelek nagyobb csapást egy gyermekre s annak jövőjére, mint ha az elveszítette az ideálisban való hitét s az iránt való szeretetét. Gondoljunk csak arra, hogy a gyermek uj tudományával arra a gondolatra ébred fel, hogy az ő anyja világra szülte, mert az természeti szükség volt s aztán táplálta is, mert a természet törvényeinél fogva másképp nem tehetett; s ezzel nem is tett egyebet, mint a mit akár-melyik állatánya megteszen!

Saját tetteit is hasonlóan kezdi bírálni. Az érzéki vágy ösztönzi, a lélek figyelmezteti a rossz következményekre, ő a szöveget elhallgatja, mert nem ismeri Istent, kitől jött. Egyik bűnből a másik következik s csodáljuk-e hogy midőn a sok sikertelen kísérlet után a valóra ébred: az élettől a legrövidebb úton megváltik

Ezekre az új tudomány segítette rá növendékeit, s midőn a katastrofa bekövetkezett, akkor is ő áll elé, hogy megmagyarázza okát. Kérdelem nem közel áll-e a nevetségeshez, midőn a bonczolás eredményeként azt constatálják az öngyilkosról, ki élete utolsó perczéig józanul gondolkozott; ki éppen az utolsó perczekben a késő jövőbe vágó dolgokra nézve tett intézkedéseket, hogy elméje meg volt zavarodva, mert agyvelején ilyen meg ilyen jelek voltak láthatók, s e miatt irányozta magára a gyilkos fegyvert.

A tudomány sok jeles dolgot megoldhat s az élet eszközeit szaporíthatja, de az életet egy tökéletes célra irányozni, s a küzdelmekre megedzeni nincs híva. Sem a világot, sem az életet nem tudja megfejteni semmiféle tudomány Isten nélkül.

De ne is tépelődjünk tovább a tudománnyal, hiszen saját lelki ismeretünk emel szót ellenünk. Egy életet megküzdöttünk Isten nélkül, s egy perczen elvesztünk volna Isten nélkül. Ugy hittük sokáig, hogy Istenre nincs szükségünk. Jók voltunk s jót cselekedtünk, s a jutalom édes érzete kielégített s mi magunknak tulajdonítottuk az érdemet és a jutalmat, mignem egyszer fülünkbe csengett a mennyei szózat: jól van jó és hív szolgám! Ki tudná megmérni boldogsága súlyát annak a léleknek, a mely egyszer, sok-sok idő múltán arra a tudatra ébred, hogy az ő élete Isten kezében van. A jó gyermek bizik szülőiben, szereti az embereket, de szülői meghalnak, az emberekben csalatkozik és ő még sem csügged el, mert látja Isten jobb kezét nyulni feléje. Ne a jó napokat, hanem a rosszakat vizsgáljuk s ezek megtanítanak arra, hogy Isten nélkül a világ mit sem ér, mert minden a mit ad: muló és romlandó. Az emberi élet olyan, mint egy hajó vészes tenger árján. A hajó összeroskad, a tenger hullámai átcsapnak feje felett, s az embernek kétségbeesésében mégis marad egy vigasztalása, hogy lelkét a mennyei Atya kebelére fogja ölelni.

Az anyját imádásig szerető gyermek szerelme közé közbe lép a természeti szükségesség kegyetlen ítélete. Ő meghal, s mi azzal véljük megvigasztalhatni őt: nyugodj meg gyermekem a változhatatlanban, ellenben az isteni szó azt sugja szívének: ne félj, én veled vagyok mind-

örökké, a te hited megtart tégedet. És a gyermek térdre hull s az elvesztett atya felett összekulcsolt kezét a megtalált atya felé emeli s ereje visszatér s ő él és boldog, hogy élhet az Isten dicsőségére.

Nincs az a kövült szív, a mely valaha ne lágyulna meg, s nincs az elvakított lélek, a mely valaha bé ne látna Isten országába. Delphit a francia költő embere, vagyis igaz nevén nevezve, a mai kor nyers naturalismusa szülöttje, rémitő sok véteknek volt elkövetője. Hazáját, mi csak szent, még a gonosznak is, lázadásra bírta, s azokat, kik védték Párist, a szép várost, hidegvérüséggel lötte le golyója; anyját, ki egyedül szerette a földön, elhagyta örökre, mintha nem lett volna. Lelke, az épp nem volt; Istent, ha említett csak azért volt csupán, hogy átközódhassék; az Ur felkent papját, midőn börtönébe vigasztalást vitt be az Ur keresztjével: vakmerőn elüzte, s mégis, midőn a pap szólott, az Isten nevében megvallá törődve, hogy ő volt a sok, nagy bűn szerzője s minden tévelygőnek a paptól izente:

Mondja meg hogy oka én vagyok és azok,
Kiknek örvöngése szent törvényt taposott,
Égi, földi törvényt, melyek együtt vesztek ...
És az Urban halt meg.

Sok igazság rejlik e haldokló ember végső szavaiban:

Tán szeme az örök, az isteni fényben
Füldött, míg érinté a halálnak árnya
És a meny kapuja lön neki feltárva!

Ha az emberek bünt követnek el, ha Istent megtagadják, annak oka nem az agyban van, hanem az akaratban, a lélek erejében. Ha nagyobb a száma az ilyen szerencsétleneknek ma, ma kell hogy nagy erélyt fejtsünk ki meggátlására. Feladatunk mindenek előtt, hogy győzzük meg magunkat arról, hogy az Istennel lenni életünk minden perczében, sokkal nagyobb erő és boldogság, mint bármi egyéb. A másik, hogy győzzük meg magunkat arról, hogy az élet célja elég magasztos arra, hogy érette szembe szálljunk minden veszedelemmel.

Éppen most, mint szülőket az a gondolat foglalkoztat, hogy gyermekeink nevelése és oktatása érdekében mit tegyünk az új évben. Mint tanítók azon gondolkozunk, hogy az ismeret és tudás kincseit hogy juttassuk birtokukba. Mind a két gondolkozás első helyen arra irányul, hogy a gyermeknek jövőt, avagy köznyelven szólva: „kenyeret“ biztosítson. Nincs szavunk e törekvés ellen, mert természetes és jogos, de azt legyen szabad kérnünk mind a tanítóktól, mind a szülőktől, hogy gondoljanak arra, hogy az erkölcsi bátorság többet ér a nagy

gazdaságnál, a vallásos, kegyes érzés a száraz tudománynál, mert gazdag s tudós ember is sok veszett el már az élet küzdelmei között elcsüggedve s önmagával meghasonolva, de olyan, a kinek erkölcsi bátorság biztatta akarátját, tiszta érzés hevitette kebelét, nem csüggedett el soha, s nem is fog. Erre a biztos sorsra gondoljon az iskola, legyen az akár alsó, akár felső rendű

De az iskolák nem tehetnek meg mindent ebben az érdekekben.

Ha az egri nők tűzbe tudtak menni, s gyermekeiket is oda vitték hogy egy kőből épült várat megvédelmezzenek, bizony ma is a nők s első helyen az anyák tudnak oly erőt önteni gyermekeik szívébe, hogy ezer vész és veszély között is megvédelmezzék életünk várát, az Istent, mert

Erős várunk nekünk az Isten
És paizsunk ellenség ellen,
Megszabadít veszedelmektől,
Melyek ránk jönnek mindenfelől.

Mindig bámulatra ragadó az a lelki erő, a mellyel egy egyszerű nő is rendelkezik. Hát az anya ereje mekkorával nagyobb a nőjénél is! Én úgy fogom fel, hogy miként az ember lényé két fő tényezőből áll: a testből, mely a földhöz lánczolja, érzéki életre ingerli, s a lelkiből, mely az ellen küzd, azt legyőzi, szent életre birja s Istenhez emeli; úgy az emberi társadalom is két tényezőből van összealkotva: a férfiből és a nőből, melyek közül a férfi az anyag szilárdságát, a nő a lélek gyöngédségét, s nagy erejét fejezi ki. Én nem mondom, hogy minden nő angyal volna, sőt állítom, hogy a mennyivel közelebb áll az angyalhoz, annyival áll közelebb az ördöghez is, de azt hangsúlyozom, hogy annak a helyreállításában a mi a társadalomban hiányzik: az erkölcsi tisztaság becsülése, az ideális szépség keresése, s az Isten szeretése, a nő, mint anya tehet legtöbbet.

Nem képzelek nagyobb csapást társadalmunkra, mint azt, ha nőink materiálisták lennének, vagyis azt kezdenék hinni, s gyermekeiket arra kezdenék oktatni, hogy nekik az Istenben való hit nélkül is meg lehet élniök. Éppen ezért mondom azt, hogy a vallásos eszmét nem az iskola, hanem azt megelőzőleg az anya van elhiva a gyermek lelkébe bele oltani. Jelenleg két vallás uralkodik: egyik az, a melyet az egyházak tanítanak, a másik az, a melyet kiki hiszen. Én nem mondok semmit egyik vagy másik jövőjéről, de azt hiszem, hogy a jövő vallása az lesz, a melyet az anyák tanítanak meg: a lélek vallása s eze n

nem fog diadalmaskodni semmiféle elmélet. Ha az anyák úgy akarják, akkor a jövő nemzedék bizonnyal azt fogja mondani: Isten nélkül nem lett ez a világ, nem lettünk mi, mert mindnyájan Istenben élünk, vagyunk és mozgunk.

Ha pedig az anyák ezt így hiszik s így tanítják gyermekeiknek, kiket kezünk alá adnak, vigyázzunk, ne rontsunk össze a felséges épületet, mert a helyén mindég csak rom lesz és gyom terem, semmi egyéb!

Boros György.

A papokhoz.

Egy amerikai unitárius tanár, a meadville-i theol. akademián tartott előadásában, melyeket tanítványai kívánságára kiadott igen becses dolgokat mond el. A következőket közöljük:

Általánosan szólva, azt hiszem kimondhatjuk, hogy a keresztény papság feladata az, hogy az emberiséget a gondolkozás és az élet magasabb fokára emelje fel. Az az ósdi eszme, hogy az embereket az Isten boszujától s a pokol tüzétől meg kell, hogy szabadítsa, az üdveztetésnek egy bizonyos módjával, ma már nemcsak a szabadelvű theológiából egészen kí van maradva, sőt egyáltalában kezd kimaradni a valóságos eszmék köréből. E helyett az üdveztetésnek az az eszméje, hogy az emberi lelket meg kell szabadítani mindentől, a mi szolgaságba bilincseli és megalázza — kezd egyetemessé válni. Ezzel az idvesség eszméje teljesen megváltozik. Ez többé nem azt teszi, hogy a léleknek a jövő veszedelemtől kell megszabadulnia, hanem azt, hogy meg kell szabadulnia a jelen életben levő rosztól, hibától és bűntől. Így hát most is az elesett felemelése, a megtérőnek megbocsátás, magasabb, új életre születést jelent. S mindez nemhogy ellentétben volna, sőt éppen összhangban van az emberi természettel, a mely nyilván úgy van alkotva, hogy mind magasabb meg magasabb rendű életre emelkedjék.

Lehet-e tehát magasabb rendű hivatal, mint a papságé, melynek feladata az, hogy emelje, javítsa, tökéletesítse azt a fajt, a melyhez ő is tartozik.

Más foglalkozás is jó, érdemes s a haladásnál nélkülözhetlen. A földmivelés nélkül élni nem lehet; kézmű-ipar, kereskedés, tudomány, művészet, politika, orvoslás mind jeles tényezők az emberi életben s a faj nevelésében, de van-e csak egy is, melynek ily magas, ily nagyszerű legyen e g y e t l e n feladata.

Éppen ezért a pap feladata nem csupán a prédikálás. A pap legyen szem, hogy lássa meg minden osztály szükségét, de különösen a szegényekét s a nyomorultakét. Legyen kéz, segítő kéz mindig ki nyújtva a szükségben levők elébe. Legyen fül, hogy hallja meg a nyomorban és kétségbeesésben kiáltók jajját. Legyen láb, hogy

találja meg útját legszegényebb és leggazdagabb hivei ajtajához Le-
gyen szí v, melyben azonnal ébredjen fel a bünösök és megtérők iránti
könyörület, hogy ölelje azokat kebelére s emelje magával szebb és
jobb életre

Tilden.

Szent együgyűség.

Estvéledik, estvéledik	Látatlanul közelg a pap
Most száll a nap nyugovóra,	»Mit mivelsz itt jó gyermekem?
Óh mi szépen megy el tőlünk	Nem hallod-e azt a hangot,
Hegy-völgyet bearanyozva!	A harangot a hegyeken? «
Pásztorfiu hegyek alján	Igen, hallom, imára int
Nyáját haza terelgeti,	Mielőtt rám jön az éjjel!
Közbe-közbe imádkozik:	»Jó fiam, nem imádság az,
Az abc-t rebesgeti.	Hisz csak betűt rebegtél el! «

Nem tudom mit imádkozzam,
Azt sem tudom, hogy kell tenni,
A jó Isten majd fog abból
Egy kis imát készíteni.

Németből. Kolozsvár 1890. 6/12.

Grätz Mór.

Vallásos élet Németországban.

Tisztelt Szerkesztő ur! Az U. K.-ben több cikk jelent meg a
külföldi vallásos életről Ugy hiszem nem lesz érdektelen, ha saját úti
tapasztalatomból egy pár apróságot a német nép vallási életéből föl-
jegyzek.

Németország, mint tudjuk, a protestantismus bölcsője, s hogy
mennyire hiv maradt a reformatio nagy mesterének, Luthernek, tanai-
hoz, azt mutatja az országnak ²/₃ része, mely az ágostai hitvallást kö-
veti. ¹/₃ része leginkább az ország déli és nyugati részein, a katolikus
vallás hive.

A német nép általában vallásos Teljes komolysággal tölti be a
hitében való meggyőződés, hiven állhatatosan ragaszkodik egyházához.
A császártól kezdve a nép alsóbb köréig a legkonservatívabb szigorral
tartják meg a hit ősi elveit, azt a maga eredetiségében fönntartani tö-
rekednek. A valláshoz való ragaszkodáshoz, úgy vélem, némi patriotis-
mus is járul a protestánsoknál, a mennyiben a protestantismus megalá-
pítói maguk is németek voltak. Az egyes államok és államocskák, —
mert tudvalevőleg Németország több kisebb-nagyobb államból áll, me-

lyek mindannyija saját fejedelemmel bir és maga intézi belügyeit, -- a legelemibb iskoláktól kezdve a legmagasabbakig kiváló gondot fordítanak a vallás-erkölcsi nevelésre. A német nép vallásosságának érdekes képét láttam vasárnapi szertartásaiknál, akár csak a mi derék székelij népünket láttam volna a padsorokban ülni. Igazi áhitattal vesznek részt az istentiszteleten, figyelemmel hallgatják papjaik beszédét, sőt az éneklésben sem maradnak hátra. Vallási szertartásaiknál nagy szerepet játszik, — főleg a városokban — az egyházi zene, melyre nagy gondot fordítanak. Különösen ki kell emelnem orgonáikat, melyek valóban kitűnőek. De az egyházi zenének nem csak az egyházi szertartásoknál jutott szerep. hanem azt külön, egyházi szertartás nélkül is művelik templomaikban. Ilyenkor többnyire egyes nagy mesterek műveit adják elő. Vannak templomok, melyek minden hét egy meghatározott napján és bizonyos óráján egyházi zeneművek előadására vannak szentelve. Ilyenek pl. a Tamás templomban a szombat délután $\frac{1}{2}$ —2 óráig tartandó híres motettek, a melyek kiváló vonzerővel bírnak a lipcei publikumra. Zsufolásig megtelik a templom, melynek karzatán a fiatal fiukból álló kar énekel orgona kísérettel.

A templomok építészeti szempontból sok változatosságot mutatnak. Az építészet különböző korainak jellemző példányait látni a legegyszerűbbektől kezdve a legművészebbekig. Nagy előszeretettel találni a góth stílyü templomok iránt. Építészeti remeknek nevezhető templomot leginkább a katolikusokéi közt láttam. Minő nagyszerű a világhírű, góth stílyben épített, kölni dom, mely Németország legszebb temploma, a wormszi román stílyü egyház; mily vonzó hatásuak a művészi tekintetben gazdag München templomai, stb. De már a protestáns templomok közt ily építészeti remekeket nem igen találni. Kivül többnyire egyszerűek; belől izlésesek, kényelmesek, fűthetők, a nagyobb városokban sokszoros karzatokkal ellátottak, melyek népes istentiszteleteknél festői látványt nyújtanak. Némely templom belseje oly ékesen föl van díszítve a protestantismus puritán szellemével. Általában elmondhatni, hogy a német protestáns templomok igen kellemes hatást tesznek a szemlélőre.

A német protestáns nép vallásosságának kifolyásaként tekinthető, hogy vallása alkotóinak emlékét a köztereken felállított szobrokkal, emlékekkel is megörökíteni törekedett. Minő nagy szabásu a reformatio történetében oly nevezetes Worms városában felállított művészi kivitelű Luther-emlék, melynek főalakja a szoborcsoportozat közepén magas talapzaton álló Luther, kit a reformatio kiváló alakjai részint ugyanazon talapzatokon környeznek. A fő-talapzat maga jeles domborművekkel van ékesítve a reform történetéből. Szép kivitelű a lipcei Johannis templom előtt álló, Luthert és Melanchtont ábrázoló szobor stb.

A Luther emléke iránti tisztelet mindenütt nagy mérvű. Majdnem minden templom sekestyéjében feltalálható a Luther arczképe. Bár mi

is birhatnók a mi vallásunk alapítójáét a Dávid Ferenczét, hogy azt szemlélve, hősiés életére gondolva, buzdittatnánk egyházunkhoz való még odaadóbb ragaszkodásra.

Dr. Ürmösi Gyula,

Emlékeimből.

VII.

Székely Miklós és Sylvester György.

Székely Miklós Tordán született, nemes telkes családból, mikor még Torda városban a kiváltságos nemesség, megkülönböztetett nemesi telekkel, külön osztályt képezett. Tanulmányait Tordán és Kolozsvárt végezte főiskolánkban Mint szorgalmas, szerény s külsőleg is kellemes alaku ifjút, az E Tanács, a széplaki alapítványra tanárjelöltnek megválasztotta s kirendelte, honnan két év mulva külföldi egyetemekre utazott.

A szelid jellemű s nyugodt természetű ifjunak czélszerű hivatása a papi és vallásos tanulmányokra volt előirányozva, de a közbejött véletlen másfelé terelte.

Az egyetemi tanulmányokkal szellemi tehetségét gazdagítva jött Kolozsvárra s az üresen levő számtan és fizika tanári székét elfoglalta ;

Jól választott hiv élettársa, valódi jó felesége *Ajtai K. Borbára* volt, s egy leánya *Székely Klára*, tanár Mikó Lőrincz, korán elvesztett, derék felesége

Sylvester György Udvarhelyszékben Tartsafalván született Születési idejét anyakönyv nem igazolja, de az iskolai sorozat 1802-ben az egyenruhás (togatus) tanulók közé beigtatás alkalmával 16 évesnek jeleli. A „kicsi kút“ melletti lakház, melyben született, ma is úgy áll s a család kegyelettel viseltetik az egyszerű lakház iránt, melyben kedves emlékü rokonuk az első napvilágot látta. Atyja Sylvester György.

Tanulását kezdette székely-kereszturi, csak azidőben alakult középiskolában, melyet 1796. november 7-én első tanár Szabó Sámuel nyitott meg ; felvéve Kolozsvárról László Márton és Árkosi Péter Mózes és Tordáról Gyöngyösi István és Imecs József segédtanítókat. A megindított iskolai anyakönyvben, első beiratkozó én voltam, én vettem magántanítványul Sylvester Györgyöt, miért tanárkorában is szives háladatosságát nyilvánította s melegen érezte velem is — innen ered közelebbi ismeretségem s biztos tudomásom oly korán és véletlen elvesztett derék tanárunkról.

Kereszturon tanulását 1805-ben végezte, a szünidőket több idők alatt Segesvárt töltötte a német nyelv tanulása végett. Folytatta s végezte kolozsvári főiskolánkban ; — mig Székely Miklós Széplakon papi gyakorlatot folytatott, Sylvester Kolozsvárt a királyi Lyceumban jogtanfolyamot hallgatott

Külföldi egyetemekre egyszerre mentek s együtt hallgatták a felsőbb tanfolyamokat Székely Miklóst, mint a papi gyakorlatban már

szerepelt egyént a hittanra s pásztorálékra, Sylvestert, mint kitünő, s Kőrmöczi tanárnak megkülönböztetett kedvelt tanítványát, a matematikai és fizikai tanokra mint szaktanárt választotta, s előjelezte az illetők határozati nézete. Szenvedélyes hajlama s kifejlett képessége e tanokban dús jövőt s emelkedést ígért, Kőrmöczi nyilatkozata szerint, kolozsvári főiskolánknak.

Az egyetemi előadások hallgatására határozott két év lejárt, Székely a szünidőt ott helyt tanulmányaira fordította; Sylvester pedig körutazásokat tett, többféle ismeretek gyűjtésére használva fel szabad idejét. Ezalatt Kőrmöczi püspök lett, tanszéke üresen maradt. Az E Tanács a két tanárjelölt hazajövetelét elrendelte s elnökileg tudokra is adta; Sylvester éppen Svájcba volt köruton gróf Kemény Miklós társaságában, kivel barátságos viszonyban állott s a francia- és angolnyelv tanulásában versenytársul buvárkodtak. E barátság élethosszigan tartott. A meghívást Székely találta az egyetemen, ő sietett haza, a nélkül, hogy Sylvestert értesítette volna, pedig itthon a megürült tanszékekkel Sylvesterre számítottak, a hittanár (tán öreg Márkos) még élt s így Székely az üresen levő tanszéket könnyen elfoglalhatta, ellenesetben valamelyik papi állomásra kellett volna kilépni ideiglenesen, míg a hittan-szék is megürül, mi csakugyan hamar bekövetkezett —

Mikor e véletlen esemény Sylvesternak tudomására jutott, ő a hazajövetelt határozottan megtagadta; nem is csuda, ha egész tanulási szorgalmának, fáradságos törekvésének, s ezáltal kivívott szakképzettségének eleve kitűzött céljától elüttetett, — s bálványozásig kedvelt tantárgyának teréről leszorítottatott, hogy e merész lépésre határozta magát az egyházzal zemben; komolyan megírta, hogy a status a rátett költségek megtérítéséül tarcsafalvi birtokrészt foglalja le s abból vegyen eleget, mert ő többé Erdélybe, ily megszegyenített állapotában visszatérni nem fog. Hogy buskomorságba nem sülyedett, csak grófi hiv barátja változatlan részvételének köszönte Némelyek híresztelték, hogy női kalandos viszonyba vegyült, s már gazdag özvegygel való szövetekezést is emlegettek; de ő nagylelkűen türt s már azelőtt is folytatott magyar és francia nyelvtanítását több jó családoknál gyakorolta, mi által utazási s életfentartási szükségleteit bőven fedezte. Ismételt felszólításra, szembe gyengességével s tanári képtelenséggel védekezett, míg végre az egyh. kormány komoly hangon tudtára adta, „hogy ha önként nem jön, a hazaszállítás iránt más úton fog intézkedni.“ És e szilárd határozaton a kemény akarat megtört, a vallásos érzés lett irányító, mely tanári pályáján dicső győzelemre vezette

Azonban e kimagasló szilárd jellemnek tanári és papi munkássága, társadalmi viszonyai s tragikus eseményekkel kapcsolatos halála, külön emlékiratot vesznek igénybe; ha még napjaim vannak feljegyezze a sors könyvébe s t. szerkesztő ur lelkesítő bizalma bátorít, még azt is megkísérteni ígérem.

Gyöngyösi István

Első esztendő az ekklésiában.

Az ifju pap teendőinek vázlata.

1. Az első nagy feladat a beköszöntés Nagyon sok függ ettől nemcsak azért, mert gondolatainak és érzelmeinek itt ad kifejezést hivei előtt legelőször. Már pedig a látott sokszor többet tesz az emberek előtt, mint a hallott. Ugyanazért az ifju pap ügyeljen minden tettere, mozdulatára, lépésére és közönséges beszédére

2. A hiveket színről-szinre meg kell ismerni A századikra, mely amott a szögletben elrejtözve szokott üldögélni, éppen oly, sőt nagyobb figyelme legyen, mint azokra, a kik folyton előtte vannak, mert a mig ezek tudtára adják kívánságukat, addig amazét ki kell hogy találja. A jó pásztor jobban megbecsüli az egyetlen nyomorultat, mint a 99 épet.

3. Ne teljék el egy esztendő, mielőtt a hivek és nem hivek házát mind meglátogatta A mikorra megismerte a nagyokat, ismerje már a legkissebbeket is. Az ifjuság az egyház veteményes kertje

4. Minden tetteről — birjon az akár nyilvános, akár magán jelleggel, vezessen magának pontos jegyzéket, gondosan felszerelt naplóba. Ne legyen egy nap se, a melyről üres lap maradna fenn. Ez az állandó bizonyítéka s gyakran az egyedüli, a pap munkálkodásának

5. A körüi lelkészek és hivek megismerése elodázhatlan, mert e nélkül nem lehet sem egyöntetü munka, sem verseny.

6. Mindent, valamit a józan ész sugall, meg kell tenni, azonban a tapintatosság a legbiztosabb sikerre vezet.

7. A vasárnap délelöttje, az az ideje a pap munkálkodásának, a mikor hivei teljes száma előtt Istenhez emeli szavát s oda igyekszik felemelni hiveit is. Ez az áldozás órája

8. A vasárnap délután a népet illeti meg. Neki ebben közetlen gyönyörúsége kell hogy teljék. A pap legyen azon, hogy a gyönyör legyen a szívé s az élvezete léleké. Itt beszélhet könnyü hangon, kötetlen nyelven. Itt tájékozathat minden nevezetes társadalmi kérdés felől. Az, a mi a napi sajtót foglalkoztatja s a minek az emberekre jelentősége van, jelenjen meg itt. Hogy a pap mennyire hivatott a szellemi vezérségre, attól függ, hogy mennyire tudja informálni őket ez alkalommal.

9. Isten és ember elleni vétek lenne a szent napon megfeledezni *azokról, a kiké a mennyek országa*. Ha sok dolga volna a papnak ezen kívül, ezt vegye fel azért, hogy legyen még több alkalma szolgálni az Istennek.

10. A pap legyen kedvelője mindannak, a mi hiveinek foglalkozásához tartozik. Nyáron a mezőn, télen a házban jelenjen meg köztük s kérje rájuk Isten áldását. Ez boldogító a papra s megszentelő a munkára

11. A pap legyen szorgalmas a munkában, serény a felkelésben mérsékelt az élet élvezésében.

12. A szentkönyv s mindaz, hol az emberek gondolatait fellelheti, legyenek szüntelen kezénél s ne muljék el nap, hogy valamely szellemi munkával ne foglalkozott volna. Így soha közönségessé nem válik a hivek előtt, soha meg nem unja foglalkozását és hivatalát, a melynél szebbet, nemesebbet és idvezítőbbet ember magára nem vállalhat!

Szelidség, figyelem, munka és szeretet!

Kolozsvárt, 1885. május 4-én.

B. Gy.

Kis versek gyermekeknek.*)

I.

Akármilyen kicsiny vagyok
Segíteni mégis tudok.
Két kezem van a munkára,
Két lábam a futkosásra.
Tessék bármit is kívánni
Restnek nem fognak találni.

2.

Egy állattól csak nem félek,
Mert van eszem, azzal élek.
Ha közel van veszély,
Lesz segély is, csak ne félj.

3.

Az éj elmúlt, itt a reggel
Nyílik a kis virág kehely.
Ébred a nap, mindjárt fel jó,
Arany színü lesz a felhő.

A kicsin ház ablakára
Rá süt a nap fényugára,

Alvó gyermek ébred, mozdul,
Imádkozik s munkához nyúl.

Kézben munka, ajkon ima
Bőv áldást hoz a kis házra.
A szelid és jó kis gyermek
Boldogsága szülőinek.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Tisztelt Szerkesztő ur! Pompás ünnepélynek volt július 13-án S.-Körös-patak a színhelye. E napon köszöntött be új lelkészünk Simó János. A mily leverten váltak meg a hivek Deák Miklós kedves papjuktól, épp oly örömmel fogadták a hirt: a Főtisztelendő püspök ur kinevezte a polgárdii lelkész-segédet

*) Mutatvány Boros Györgynek, az elemi iskolák 1-ső és 2-ik osztálya számára irt, sajtó alatt levő: „A jó gyermek“, vagyis az Erkölestanulás könyvéből.

S-Kőröspatakra papnak! Mondhatom, némi türelmetlenséggel várták a napot, melyen új lelkészüket körükben üdvözölhetik. Simó barátunk július 10-én érkezett meg s a fent említett napon foglalta el először, mint rendes pap, a szószéket. A templom egészen telve volt helybeli és más falusi érdeklődőkkel. Beköszöntő beszédjének alapigéje ez volt: „Te pedig azokat szóljad, melyek illenek a tiszta tudományhoz.“ (Tit. II. r.) A beszédnek sok megható és megragadó részlete volt. Már magában a bevezetésben szépen festette helyzetét vonatkozással a mult, jelen és jövőre De a valóságos programmszerű részlet a részekben volt feldolgozva, midőn arra a kérdésre: mi illik a tiszta tudományhoz? a szabadság, egyenlőség és testvériség szent eszméit fejtegette feleletképpen. Beigató lelkész Kis Sándor egyházköri jegyző volt; röviden, velősen, de oly kitünően, lelkéből, lelkekhez szólólag adott egy néhány értékes tanácsot az ifju lelkésznek, hogy valóban mindnyájunkat magával ragadott. A beigatás után Simó benn a templomban az egész gyülekezet jelenlétében egy keresztelést végzett, melyet szépen kidolgozott keresztelési agendája előzött meg A templomozás után közöbédre gyűltünk össze, hol kedélyes társalgás és pohárköszöntések mellett vidáman és gyorsan repült tova az idő. Ugyanezen a nap az unitárius iskolai helyiségben, mely csak a mult évben épült, egy táncvizigalmat is rendeztek. E mulatság valamint közönséget, ugy jövedelmet is szépét hozott össze. A jövedelem egyházi célra lesz fordítandó. Az ifju lelkész erélyt, munkakedvet, lelkesedést, bátorságot és szeretetet hozott magával; jól tudom: buzgósággal, szeretettel és jó szellemmel fog találkozni hiveinél is Segélje Isten őket s töltsé ki rájuk áldását.

Levelező.

Igen tisztelt Szerkesztő ur! Bárha ritkán is, de jól esik lelkemnek olykor-olykor az én unitárius hitfeleim gyűléseiben résztvenni. Bizony Szerkesztő ur! nagy dolog az a távolság. Mi, erdélyiek ugy hozzá vagyunk szokva az otthon üléshez, hogy ugyan nagy dolognak kell történnie, hogy kimozduljunk egy kissé széttekinteni a világban; pedig lám nem bánja meg az ember ha ezt teszi.

Július 9-én délelőtt volt a Háromszé körben a „Dávid Ferencz fiók-egylet“ gyűlése Bölönben. De már erre én is elzonáozom, gondolám és ugy lett. Lőfi esperes d. e. 8 óraker nyitá meg az ülést, több tárgy után a sor a felolvasásokra került. Első felolvasó Csifő Salamon árkos pap volt. Felolvasása címüül ezt tette: „Betegség és orvosság“, aztán felolvasásában kutatta a mai vallás-közönnyőség okait s miután ezekkel elbánt, ajánlt orvosságot is, melyek ezen okokat eltávolíthatnák; állított fel végül egy rendszert, a mely szerint a vallásos nevelést ő vezetni szeretné. Utána Kádár Lajos laborfalvi tanító és énekvezér olvasott fel nagyon érdekesen az iskolai évváró vizsgákról, vitatva ezeknek egyfelől szükségét, másfelől szükségtelenségét, végül pedig ő is egy rendszert állított fel, a mely szerint, ha már meg van, a vizsgálatot megtartani kellene. Mindkét felolvasás oly érdekes vitatkozást idézett elő, a mely valóban dicséretre méltó. Hígyje el Szerkesztő ur, ily érdekek ritkán csüngtem mostanában valamely vitatkozáson Oly szép eszméket hallottam, hogy soha sem bánom meg elmenetelemet.*) E gyűlésen győződtem meg arról, hogy nem volt rossz dolog létrehozni a „Dávid Ferencz egylet“-et, mert ha ezt mindenütt felkarolják és érdekek vezetni, bizony sok haszon háramlik abból majd nem csak belső embereinkre, de összes hitfeleinkre is. Élet, haladás jele volt az Szerkesztő ur, a mit hallottam és láttam.

Délelőtt mintegy 11 óraker rendes istentiszteletünk volt. Vaska Béla szent-királyi pap mondott egy talpraesett beszédet. Ezután kezdődött a kör közgyűlés. A sok tárgy miatt a tárgyalás sokáig tartott. A fegyelmi törvények tárgyalásánál érdekes vita volt a felett, hogy a fegyelmi bíróságnak legyen-e joga arra nézve, hogy valakit a hivatalából felfüggeszthessen? A mi aztán oda dőlt

*) A t. levélíró urat jávőre az eszmék és elvek közlésére is tisztelettel kérjük. hadd terjedjenek.

Szerk.

el, hogy senki más ezt a jogot a püspökön kívül ne gyakorolhassa. E gyűlésen értesültem arról is, hogy mily nagy szükség van Háromszéken a köri papság felállítására. Laborfalva és Kőröspatak kérelmeztek az ellen, hogy lelkészeik filialis szolgálatot tegyenek, mert így elhanyagolódik némi részben az anyaegyház s ezekben nem a gyarapodás, de éppen a hátramaradás lesz, ha a dolog így megy tovább is, napról-napra látható. A körlelkészség felállítása támogatása érdekében a háromszéki filialis egyházak földrajzi fekvése is felvetetett és ha semmi egyéb nem volna is, őszintén megvallom, már ez magában nem csak hogy lehetővé, de éppen szükségessé teszi egy körlelkészség felállítását.

A gyűlés végével közebedt voít, mely vidáman, kellemesen folyt és végződött. Estve indultunk haza, abban a bizalomban: nem végeztünk rossz munkát. Ezután azt hiszem, én is többször mehetek el majd gyűléseinkbe s koronként, ha a Szerkesztő urnak is úgy tetszik, tudatni fogom egyről-másról *) Fogadjá kérem honfitui üdvözlőmetem.

Spectator.

— **Változások** a papi hivatalokban gyorsan fordulnak elő. Ujabbban jelezhetjük, hogy Siménfalvi György Al-Járából áttétetett Toroczko-Szentgyörgyre. Augusztus 10-én mondott bucsózó beszédet s ugyanezen hó 24-én fog beköszönteni T.-Sz.-Györgyre, honnan Létai Domokos ugyan e hó 18-án bucsuzott el Alsó-Járába beköszöntött Szuha János volt szindi pap e hó 18-án s helyébe menend Létai. Mindnyájan több ideig szolgáltak helyöken s mindeniknek meg volt a maga érdeme, mit híveik érzékeny bucsuvétele fejezett ki. Kívánjuk, hogy az új állásokban nyerjenek új lelkesedést a szent hivatal ánt.

— **János és kiválóbb kortársai** cím alatt az „Unitárius Kis Könyvtár“ XL—XLII füzet Derzsi Károly bpesti lelkész szerkesztésében megjelent. Ára 15 kr Tartalma: Keresztelő János, a szigorú erény-gyakorló. Nikodemusz, a farizeus Nathanael, a tisztá szívü. Péter és János, a tanítványok Jézus, a mester. Nagy gondnal van átdolgozva Dole-tól. Tanuságos és beces füzet.

— **Hibaigazítás.** A 6-ik számban közölt fizetők névsorában 1890-re Szent-Mihályfalváról Pap Sándor helyett Bajka Mózes veendő.

Svédországból. A Svédországban nyilvánuló szabadelvü kereszténységről írok, mint annak szülöttje, saját tapasztalataimból. A szabadelvü kereszténység alatt főleg azt értem, a mely az unitárius és universalista felfogással leginkább meg gyez. Svédországban nincsen még szervezett egyház ebből a nemből, mivel a törvény nem engedi meg, hogy szervezkedjenek. A Krisztus istenségét tagadók csak türve vannak ott, törvényes joguk nincsen. Mindamellert is mondhatom, hogy az unitárius és universalista nézet annyira el van terjedve minden osztályban, hogy ha meg volna engedve, gyorsan állanának elő gyülekezetek mindenfelé, holott még eddigelé csak két hirdetője volt, t. i. dr. Bergen Károly és Arnoldson K. P. Stockholmban. Ezen eszmék terjesztésére legnagyobb befolyása van az unitárius szellemü irodalomnak Igy Ry berg Victor. stocholmi egyetemi tanár, „Krisztus és a bibliai tan“ cz. művével Jézusról egészen unitárius felfogás szerint beszél. E miatt heves irodalmi harcot kellett kiállania az orthodox theologusokkal.

Wikner Pontus philosophiai tanár, ki csak nem rég halt meg éppen élete delén, megint sokat tett ezen a téren. Legnevezetesebb munkája: „Gondolatok és kérdések az ember fia előtt“, melynek feladata, hogy megmutassa, miszerint a Jézus nem lehet a szentháromság második személye. Ennek a könyvnek felette nagy befolyása volt a svéd egyetemi hallgatókra. Wikner olyan ember volt, a kinek a hatása kortársaira kétségtelen.

Wikner nagy mestere, az upsalai egyetem egykori tanára, a néhai Boström Jakab Christof is a szabad kereszténység vezérei közé tartozott. Egyetemi tanítványaira s általok az egész országra nagy hatást gyakorolt. Ő volt tanítója a

*) Szívesen vesszük s kérjük is.

svéd fejedelmeknek, kik közül való a mostani király is. „A pokol tana“ czimű művével roppant hatást gyakorolt az idvesség egyetemessége eszméje terjedésére. Ebben kifejtett philosophiai elméletéről egy német kritikus azt nyilváníttotta, hogy a nélkül a philosophia igazi haladása lehetetlen Ezek a született svéd írók nevezetesebbjei, kiket az unitarismus előharczosainak lehet mondani

Most már azokat mutatom be, a kik angol művek átültetésével terjesztették az unitárius eszméket. Ilyenek: Pfeiff Viktor gróf, dr. Akerberg stb, kik Brooke Stopford, Channing, Emerson, Parker és Chadwick műveit fordították le részben vagy egészen. Kiadó Edgirst Esaias Upsalában. Channing életrajzát megírta Arnoldson a svéd congress tagja. Ezen jeles művek befolyását lehetetlen túlbecsülni.

Jelenleg két társaság van unitárius ekvek szerint alakulva: Egyik van Stokholmban, neve: „A protestánsok társasága.“ Elnöke: dr. Bergen. A másik van Gothenbergben, neve: „Az ész vallásában hívők társasága.“ Ezé az „Igazságkereső“ czimű folyóirat. Ezek csak magán-társulatok, melyeket a kormány elűir ugyan, de nem ismer el. Reményünk van, hogy a törvény oda fog módosítani, hogy el is fognak ismertetni. Arnoldson a svéd congressusban már is sokat tett ebben az irányban

Még csak azt említem meg, hogy ezelőtt egy pár évvel egy angol unitárius pap: Turland Ephraim nagy figyelmet keltett fel egy néhány városban tartott felolvasásával. Björson Björnstjerne, az ismert politikai és vallási reformator azt írta egy svédországi útja után egy unitárius papnak, hogy azt tapasztalta: Svédország népe jól elé van készülve az unitarismusra. Én magam is, ki bazánkban minden valamire való helyet ismerek, azt tapasztaltam, hogy csaknem mindenütt vannak többen, a kik várják, hogy szabadelvű vallási társulatok alakuljanak s csak a külső körülmények engedjék, ezek meg is fognak alakulni.

(Christian Register).

Lundeberg Axel.

Most jelent meg: Az erkölcstanulás könyve, elemi iskolák 1-ső és 2-ik osztálya számára. Irta Boros György. Ára 20 kr.

Kevács Jánosné szül. Kriza Lenka életének 34 ik évében július 25 én meghalt. Mélyen megilletődve jegyezzük fel ezt a szomorú való ságot a jó nőről, a szerető édes anyáról Hátramaradt övéinek: a négy kis gyermeknek, a férjnek, az édes anyának és testvérnek Istentől vigasztalást kérünk A megboldogultnak legyen csendes nyugodalma!

T A R T A L O M.

Hálaadás. (Költemény). Tarcsafalvi Athert	141	Vallásos élet Németországban Dr. Ürmösi Gyula	148
Elmélkedés a vallásos nevelésről. Boros György	142	Emlékeimből VII. Gyöngyösi István	150
A papokhoz. Tilden	147	Első esztendő az ekklesiában. B. Gy.	152
Szent együgyűség. (Költemény). Grätz Mór	148	Kis versek gyermekeknek	153
		Egyházi és iskolai mozgalmak	153

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvártt (Bel-középutcza).